

ДЕЈАН ОБРАДОВИЋ
Народни музеј Крагујевац

ПОВОДОМ ЈЕДНОГ КУМСТВА ОБРЕНОВИЋА И ЦУКИЋА

Апстракт

Идући трагом родослова Цукића, на основу старије легенде, по матичним књигама јарушичке цркве, у фонду Вариа Историјског архива Шумадије нашли смо на занимљив документ из 1837. године, који пружа нов поглед на односе две значајне српске породице, али и међу самим Цукићима, са посебним освртом на личност карановачког кнеза Петра Цукића.

Кључне речи: *Цукићи, Обреновићи, Крчмаре, Павле Цукић, Петар Цукић, Карановац*

КНЕЗ МИЛОШ КУМУЈЕ ЈАНКУ ЦУКИЋУ

У роду Цукића у Великим Крчмарима (код Крагујевца) генерацијама се памтило да им је кумовао кнез Милош Обреновић (1783–1860). Пошто је било хладно време, а путеви тешки и за ходање, неименовани домаћин је пут који води до своје куће застро ћилимима, да кнез не би газио блато. С друге стране, кнез Милош се овде сматрао непријатељем Цукића, због убиства војводе Павла Цукића (1782–1817) и његовог брата Живана (после 1782 – 1822). Делимичну потврду ових казивања о кумству нашли смо у протоколима венчаних и крштених за 1837. годину, који су вођени у Старој цркви у Крагујевцу и у цркви у Горњим Јарушицама, која је била парохијска црква и за Велико Крчмаре, завичај већине Цукића.¹

Варљиво народно памћење ипак је сачувало „костур” приче. Јанку и Стани Цукић се 27. октобра (с. к.) родио син. Крштење, листом на празник Ваведење, 21. новембра (3. децембра) 1837. године, извршио је свештеник Ђорђе Павловић, из цркве Светог духа² у Крагујевцу. Парох цркве у Јарушицама тада је био Михаило Гавриловић Божић.³ Кнез је послао свог млађег сина Михаила (1823–1868) да буде у улози кума... Детету је дато име Павле које би тако подсећало на Јанковог стрица, познатог војводу, убијеног марта 1817. године у Рогачи, по наређењу кнеза Милоша, после тзв. буне шест нахија. Мали Павле је поживео врло кратко, не дочекавши ни први месец живота.⁴

Кнез кумује Јанку Цукићу (Прошколол крштених цркве у Јарушицама за 1837. годину, Историјски архив Шумадије, Крагујевац)

Кнез Милош је често кумовао својим поузданицима, нпр. Стојану Симићу (1797–1852) и Авраму Петронијевићу (1791–1852), чак и странцима, попут док-

¹ Ова легенда је до нас допрла преко казивања Миодрага В. Цукића (1928–1996), из Београда, и Миодрага Д. Цукића (1922–2003), из Великих Крчмара.

² Стара црква у Крагујевцу саграђена је 1817/18. године. Њен неимар био је Милутин Гођевац.

³ Милош Обреновић је о свом трошку обновио стари манастир у Јарушицама, који је пронађен у кршу 1822. године. Посао око његове обнове кнез је поверио неимару Тодору Петровићу из Пожаревца, у лето 1823. године. Овај храм се налази око 3 км од куће Павла Цукића, а око 800 м од Цукићког гробља. У народу се верује да је овај храм кнез обновио у знак покајања због убиства војводе Цукића, попут Покајнице код Велике Плана, на месту Карађорђевог убиства.

Тихомир Р. Ђорђевић, *Архивска грађа за занаше и еснафе у Србији од Другог устанка до Еснафске уредбе 1847 године*, Београд, 1925, 16.

⁴ *Прошколол крштених јарушичке цркве за 1837. годину; Прошколол умрлих јарушичке цркве за 1837. годину; Регистар рођених Старе цркве у Крагујевцу за 1837. годину*, Историјски архив Шумадије, Крагујевац (ИАШК).

Највећи део родословних података у нашем раду потиче из грађе протокола (крштених, умрлих, рођених, венчаних) цркве у Јарушицама, за период од 1837. до 1906. године. Чувају се у Историјском архиву Шумадије у Крагујевцу. Ишчитали смо натписе на гробљима у Великим Крчмарима (Цукићко гробље) и Јарушицама.

⁵ Прво је био у служби београдског везира, уместо Вита Ромите, чијом ћерком Антонетом се оженио 1826. године. У септембру 1826. први пут се помиње у Крагујевцу. Рано је стекао велико поверење и поштовање кнеза Милоша. Од 1828. је постао кнежев лекар за плату од 500 гроша ме-

сечно. По одласку доктора Роми-те у Влашку, наследио је кућу и приручну апотеку у Београду. Напустио је Србију после абди-кације кнеза Милоша (1839). Душан Т. Багаковић, „Бартоло-мео Куниберт“ у: Бартоломео Ку-ниберт, *Српски устаник и прва владавина Милоша Обреновића 1804–1850*, II, Београд, 1988, 313–328.

⁶ Василије Крстић, Никола Пе-тровић, *Протокол кнеза Мило-ша 1824–1825*, Београд 1973, 444; Радосав Марковић, *Крагујевачка нахија 1815–1839*, свеска прва 1815–1827, Београд 1954, 397.

⁷ Мита Петровић, *Финансије и установе обновљене Србије*, II, Београд, 1898, 825, 835.

⁸ Василије Цукић (Маринковић) био је срески начелник током владе кнеза Александра Карађорђевића (1842–1858), у Козничком, Студеничком и Јасеничком срезу (Крагујевачки округ). Пензионисан је након повратка кне-за Милоша и наставио да живи у Крчмарима, где је и умро, 9/21. новембра 1873. године. Љубодраг Поповић, *Шематизам Кнежевине Србије 1839–1851*, Београд 1999, 76; „Новине србске”, бр. 11, 6. фебруар 1843; Љубодраг А. Поповић, *Шематизам округа чачанског од 1852. до 1870. године*, ЗРНС В, Чачак 1974, 222; „Србске новине”, бр. 44, 15. април 1858; АС, МФ, *Попис ста-новништва и имовине 1863. године*, Пописна књига 165.

⁹ Његов син Живко је на суђењу поводом афере „Теразијска бом-ба” тврдио да је он рођен у Бео-граду, а да су његови родитељи из Крчмара. „Јавност”, бр. 39, 5. април 1874.

¹⁰ *Живети у Београду*, II, 1842–1850. *Документи Управе града Београда*, ур. Бранка Прпа, Београд, 2004.

¹¹ Нпр. дела: Георгија Захаријаде-са (*Руководство к славенској гра-матичици*, Будим, 1830), Доситеја Обрадовића (*Ешика*, Крагујевац, 1834), затим „Забавник?” Дими-трија Давидовића (Београд–Кра-гујевац, 1833–1836) и др. Миленко се помиње се као прак-тикант у Београдском начелству 1846. године. Љубодраг Поповић, *Ibid.*, 60.

¹² Драгољуб Р. Живојиновић, *Краљ Петар I Карађорђевић*, I, Београд 1988, 84, 87, 175, 176.

¹³ *Писма Филипа Христића Јовану Ристићу 1868–1880*, средно Гргур Јакшић, Београд, 1953, 267.

тора Бартоломеа Куниберта (1800–1851)⁵. Јанко Цукић је био познат као трговац свињама, па је одатле био у пословним односима са кнезом, без чије дозволе не би могао ни да се бави трговином. Први помени о његовом бављењу трговином се-жу у 1825. годину. Од кнеза је добио „објављење”, 22. децембра 1825 (3. јануара 1826), заједно са братом од стрица Урошем, „да могу трговати са сваком марвом и претеривати је на свакој скели у Цесарију”.⁶ Јанко је постао један од кнежевих трговачких ортака, попут Милоја Радојевића (Божића) из Чумића, Петра Топало-вића (1774–1832) из Грбица, Милутина Савића (1762–1842) из Гараша и других, који су кнезу дуговали и своје успоне и своје падове. По једном рачуну из априла 1830. године, Јанко је купио за продају 618 свиња, од којих је 264 било за кнеза, а 354 за њега. За свој труд „газда” Јанко је из кнежеве касе добио 1000 гроша.⁷

Јанко (1797–1861) је најстарији син Маринка Цукића (1765 – око 1823), ро-ђеног брата војводе Павла (око 1782–1817) и капетана Живана (после 1782–1822). Имао је два брата, Николу (1803–1841) и Василија (1813–1873)⁸.

Јанко је живео у Крчмарима, али су га послови водили по околним крајеви-ма. По свему судећи, имао је кућу и у Београду.⁹ После абдикације кнеза Мило-ша (1839) и династичке промене (1842), Јанко је настојао да намири своја дуго-вања из времена док је пословао са кнезом. Тако је, заједно са Милојем Божићем и Михаилом Гарашанином, тражио да се неке ствари из Крагујевца намењене кнезу Милошу ставе под секвестар, због њиховог потраживања од кнеза у изно-су од шест хиљада цесарских дуката. Управа града Београда је 1/13. децембра 1843. наложила Београдској царини да спроведе одлуку о секвестрирању кнеже-вих ствари по пређашњем захтеву тројице трговаца.¹⁰ Као „почтеноруднејши купец” био је пренумерант на часописе, новине и књиге, за себе и сина Милен-ка (1819–?), који је вероватно био најстарији од његове деце.¹¹

Осим Миленка и Павла, који је крштен 1837. године, Јанкови синови су били: Живко, Симеун (1822–1870), Милан (1826–1869), Лазар (1832–1882) и Владимир (1839–1839). Није сигурно да су сви од једне мајке. Стана (1805–1876) је родила Павла и Владимира, што се види и по матичним књига-ма, које се воде тек од 1837. године.

Живко Цукић (често са презименом: Јанковић), пустилов, човек необичних идеја и остварења, помиње се у афери поводом бацања бомбе на кнеза Милана Обреновића, у београдском Народном позоришту, 1871. године. На суђењу је, у пролеће 1874. године, утврђено да је Цукић био извршилац, по налогу Карађорђе-вића.¹² Исти Живко се 1879. године помиње у преписци Филипа Христића (1819–1905) са председником владе Јованом Ристићем (1831–1899), око неких сумњивих послова у Турској.¹³ Изгледа да је управо он 1882. написао и издао једну књижицу („Чудновати догађаји једног Србина или Орсинијеве бомбе у плехови-ма”), али ми нисмо били у могућности да је користимо овом приликом.

Симеун је наставио очевим путем, као и брат Лазар¹⁴. Као трговац, стекао је приличан иметак, који се процењивао на око сто педесет хектара. Цело имање је дао на мираз ћеркама. Женио се два пута. Из првог брака, са Станицом, ћерком Павла Туцаковића¹⁵ из грузанског Честина, имао је, између осталих кћери, и Пер-сиду (1849–1908), која се удала за учитеља Милоша М. Домановића (1848–1904), из Јарушица. У том браку се 4/16. фебруара 1873. године, у Овсишту код Тополе, ро-дио великан наше сатиричне књижевности – *Радоје Домановић* (1873–1908).¹⁶ Књи-жевни историчар Димитрије Вученов је уочио да су на Домановића нарочито ути-цале породична традиција Цукића и жустрина и отреситост његове мајке.¹⁷

Милан Цукић је живео у Великим Крчмарима, где и данас живе његови потомци.

РОДОСЛОВНЕ ВЕЗЕ ЦУКИЋА

У историјским изворима се, осим Јанка и његових потомака, срећу бројни Цукићи. Одатле се лако може извући закључак да су сви један род, будући да је посреди ређе заступљено презиме. У нашем случају реч је о три рода, који су у вези преко истог презимена. Повезује их знаменита личност устаничке Србије – војвода Павле Цукић.

Војвода Павле Цукић и његови сродници

Павле Цукић (око 1782 – 1817), војвода из Првог и Другог српског устанка рођен је у Великим Крчмарима код Крагујевца, шумадијској матици Цукића, који су старином из чувене рашке Дежеве, старе престонице Немањића. Нарочито се истакао у одбрани јужне границе устаничке Србије, у крушевачкој Жупи. У току Другог устанка се наметао као један од претендента на власт. Истицао се храброшћу, али и непокорношћу, па је притваран и од Карађорђа и од Милоша Обреновића. Одметао се 1813, 1815. и 1817. године. У последњем случају је реч о „буни шест нахија”, која је планула половином фебруара 1817. године а у коју је био уплетен заједно са Симом Марковићем¹⁸ и капетаном Драгићем Горуновићем из Ропчева. Буна је обухватила северозападни део Београдског пашалука. Сима Марковић и капетан Драгић су предати везиру и тамо погубљени 9/21. марта 1817. године. Цукић је убијен, по Милошевој наредби, у Рогачи, под Космајем, где му је тело и сахрањено, док је глава послата у Цариград. Милошева освета погодила је и Павлову браћу. Старији брат Маринко (1765 – око 1823) је 1818. године неуспешно покушао да пребегне у Аустрију, заједно са два старија сина. Нема података да ли је умро природном смрћу, али се не спомиње ни у списку жртава кнежевине борбе за власт. Живан Цукић је најмлађи од браће. За време устанка био је лепенички капетан. Помиње се у једној наредби кнеза Милоша Милосаву Здравковићу, 25. јуна 1818.¹⁹ Изгледа да се замерио кнезу Милошу, као и његов брат Павле, па је кнез наредио да га убију, у време жетве 1822. године, заједно са извесним Живадином (виће)м из Јарушица. Миодраг Лале Цукић је аутору казивао да су Живанове кости нађене на месту где је сада олтар Нове цркве у Крагујевцу. Живанови синови су Ранко (1815–1847) и Радосав (1822–1873), од којих постоје бројни потомци у матичном селу, Београду и САД-у.

Војвода Павле Цукић се женио два пута. С првом женом Анком имао је синове Петка и Уроша и ћерку која је била удата за Стојана Ђорђевића из Вишевца, сина Карађорђевог пратиоца и хајдучког сабрата Ђорђа Лукића Ђорђица.²⁰

Док му је Анка била у Срему, у избеглиштву, Павле се, 1815. године, отмицом оженио Милицом Ђирковић из Љубаве²¹, а да се није ни развео. Сином је натерао њеног брата, свештеника, да их венча, не устукнувши пред извесним „Белостенцем” који је хтео да је отме²². Податак њеног сина из наредног брака Милана Пироћанца (1837–1897) о брату свештенику, помогао нам је да утврдимо да је Милица била сестра Радивоја Ђирковића, који је био љубавски свештеник још од 1813. године, све до тридесетих година, када је био пренумерант на Давидовићев „Забавник”²³. По Анкином повратку у Крчмаре, Цукић је живео са обе жене, које су чак и после његове смрти наставиле да се поштују и посећују. С Милицом је имао још једног сина, али је то дете „раније умрло”.²⁴ Пошто је остала удовица, Милица се удала за Стевана Недељковића Пироћанца из Јагодине, коме је била трећа жена. Осим Милана, каснијег председника владе (1880–1883) и једног од лидера Напредњачке странке, имали су Милоја (умро као дете) и ћер-

¹⁴ Убијен је на спавању 1882. године.

¹⁵ Од ових Туцаковића су, између осталих, Петар Туцаковић (1792–1857), државни саветник, и Тодор Туцаковић (1825–1896), председник Народне скупштине...

¹⁶ Милош Домановић (1848/1852–1904) је и сахрањен на Цукићком гробљу, као и његов брат, Алексије (1833–1901), свештеник јарушичке цркве, веома заслужан за њену доградњу 1890. године.

¹⁷ „Нешто бунтовно, бунтарско, као да је Радоје Домановић примио од свога деде по мајци, Павла Цукића, једног од најнеобуздатих устаничких вођа у Првом и Другом српском устанку, човека који се није покоравао ни Карађорђевој ни Милошевој врховној вођству и коме је Милош Обреновић на крају дошао главе.” Димитрије Вученов, *Радоје Домановић*, предговор у: Р. Домановић, *Сашуре*, Нови Сад – Београд 1960, 9.

¹⁸ Симеун-Сима Марковић (?–1817), из Великог Борка, кнез, војвода, попечитељ финансија од 1811. године.

¹⁹ „20-г овога месеца дошао сам у Крагојевац. Исти дан дође к мени (судбом неком видим) Живан Цукић с гласом да су 19-г ноћу ајдуци (Илија са своим друштвом) код њега вечерали и да он ником није хтео јавити прејде, док мени не јави.” Обрад Гавриловић, *Ђуријски окружни суд 1815-1865*, Београд 1991, 105.

²⁰ Милан М. Јовановић, *Прилог о насељу Вишевца*, Крагујевац 1914, 29.

²¹ Љубава је била у Темнићком срезу Јагодинског округа (1846, 1884, 1892). Имала је 58 кућа са 297 душа (1846), а 80 пореских глава 1892. године, када је у саставу Коњуске општине. Јован Гавриловић, *Речник географско-статистички Србије*, Београд 1994, 98; Ј. Бешлић, *Најновији речник места у Краљевини Србији*, Београд 1884, 33, 81; С. М. Котуровић, *Речник места у Краљевини Србији по службеним подацима*, Београд 1892, 72.

²² По сећању Милана Пироћанца: „Мати је била стасита, веома лепа жена; о њеној се лепоти и сад још прича у Крчмарима.” Сузана Рајић, *Милан С. Пироћанец*, „За моју децу” Београд 1895, Мешовита грађа (Miscellanea), нова серија XXI (2003) 131. Милан Милићевић је тврдио да је Милица била из Дулена и да је поп био њен свекр, који је су-

традан требало да сина венча са Милицом. Поверење поклањамо сведочанству њеног сина. Милан Ђ. Милићевић, *Догатак Поменику од 1888*, Београд 1901, 125–127.

²³ Димитрије Давидовић, *Забавник за 1835. годину*, Крагујевац 1835.

²⁴ Сузана Рајић, *Ibid.*, 130, 131.

²⁵ *Item*, 130, 131.

²⁶ *Item*, 130, 131.

²⁷ По казивању Радомира Цукића Драгољубу Петровићу: „У својој раној младости имао је прилику да види одсечену очеву главу, која је, по наредби кнеза Милоша, била изложена у Мајиној кафани у Рачи. Да би је народ могао видети била је стављена у тањир, а тањир на столицу.” Драгољуб Петровић, *Крагујевачки округ средином XIX века*, Крагујевац, 1962, 18.

²⁸ Алекса Ивић, *Из доба Карађорђа и сина му кнеза Александра*, Београд, 1984, 92; Драгослав Страњковић, *Влада устјавобранителја 1842–1853 – унутрашња и спољашња политика*, Београд, 1936, 7, 8.

Овај Јовица Николић се касније све чешће среће под презименом Николајевић, како се презивао и његов син, генерал Миливоје Николајевић (1861–1936).

²⁹ Панта Срећковић, *Детинство*, Београд, 1986, 42.

³⁰ Живојин Б. Цукић (1962) има Сузану (1988) и Сању (1990). Живе у Великим Крчмарима.

³¹ Натпис је данас готово нечитак.

³² О Петру Лазаревићу су опширније писали: Милан Ђ. Милићевић, *Поменик знаменитих људи у српског народа новијега доба*, Београд 1888, 806–810; Данило Вуловић, *Нахија пожешка 1815–1839*, Београд, 1953, 534–536.

³³ Павле Цукић се у Жупи налазио од краја 1805. до 1813. године, уз прекид почетком 1813. године, када је био у затвору и у одметништву. Замењивао га је његов земљак војвода Милош Сарановац (око 1775–1841).

³⁴ Према списку чиновника из 1835. године Петар Лазаревић је тада имао 40 година. Бранко Перуничкић, *Чачак и Горњи Милановац 1815–1865*, Чачак, 1968, 256; Данило Вуловић, *Ibid.*, 520, 521.

³⁵ Овде се чауш може једино схватити као курир, гласник.

ке Кату и Насту. Обе су живеле око 50 година. Милица је умрла у Књажевцу 12/24. јуна 1848. године и сахрањена код тамошње цркве.²⁵

Милан Пироћанац је познавао Павловог сина Уроша и „још једног, чини ми се Павла, што су га хапсили и осуђивали због неке вајне политике за владе Карађорђевића”. Није извесно на кога је Пироћанац мислио.²⁶

Цукићи су били у блиским везама са познатим шумадијским родовима: Јокићима у Тополи, Савићима (Гарашанима) у Гарашима, Вукићевићима у Светлићу, Первизима и Срећковићима у Великим Крчмарима. Врло је могуће да је Павле, сем Маринка и Живана, имао и сестара, преко којих је био орођен са поменутих родовима. Можда је то сродство дошло преко мајке Станке или преко прве жене Анке? Све ово тражи потврду у изворима којих нема у видокругу истраживача, који се не сме ослањати на предања.

Петку је жена Живана 10/22. јуна 1844. родила тројке: Тодосија, Тодору и Тодосију, али су деца убрзо умрла. Касније му се губи сваки траг у матичним књигама.

Урош Цукић (1801–1854) је целог живота био лични и политички противник Обреновића. По надимку „Видинлија” може се закључити да је био међу онима који су протерани из Србије, заједно са Томом Вучићем Перишићем, у лето 1840. године.²⁷ Био је Вучићев ослонац у Лепеници током Вучићеве буне (1842), заједно са Јовицом Николићем из Сипића, тадашњим начелником Лепеничког среза.²⁸ После буне, Урош је дошао на Николићево место и остао срески начелник до смрти. Седиште среза било је у Рачи.

Урош се, такође, женио два пута. О првој жени нема података. С њом је имао синове Радована (1824–?) и Јеврема (1832–1869) и бар две ћерке. Једну помиње Цукићев земљак историчар Панта Срећковић (1834–1903), али не наводи њено име.²⁹

Друга жена била му је Анђелија из Јунковца (1814–1879), с којом је имао синове Илију (1840 – пре 1863) и Панту (1847 – 1894) и ћерке, Екатерину (1839 – 1839), Станицу (р. 1843), Аницу (р. 1845), Лепосаву (1848–1850) и Кату (р. 1853). Од директне мушке лозе војводе Павла Цукића до данас је преостала само једна кућа.³⁰

На Урошевом гробу, покрај Јарушичке цркве, супруга Анђелија је дала да се уреже следећи епитаф:

*О, љубезни, мили српски роде
у молвију престој мало овде
и прочијај овај гробни спомен
да разумеш ког покрива камен.
Он покрива вечно кости моје
Смрти времена узеше и твоје.
Овде почива бивши трговац 10 год.
Начелник среза лепеничког 12 год.
Преставио се 14. марта 1854. год.
Вечна му памјати!*³¹

Петар Лазаревић Цукић³²

Током боравка у крушевачкој Жупи, за време Првог српског устанка,³³ Павле Цукић је усвојио Петра Лазаревића из Стопање, рођеног око 1795. године.³⁴ Свуда га је водио са осталом војском, као чауша³⁵. Мали Петар је „носио лисичје репове за капом”. По свом добротинитељу прозван је Цукићем.³⁶

У Крчмарима се памтило да ови Лазаревићи нису прави Цукићи, а уз то је Петар, наводно, окрвавио руке приликом Павловог убиства (март 1817), па је

презиме узео из покајања. Друга верзија народног предања била је да је Петар рођак Павлове друге жене Милице, што извори потпуно обесмишљавају.³⁷

Млади Петар је ступио у службу Милоша Обреновића, 1815. године, најпре као чибукџија у Црнући.³⁸ Иза тога је постао момак, члан оружане пратње, која је често имала нимало пријатне задатке. С Вулетом Глигоријевићем (око 1797 – 1855) и Марком Штитарцем (1782–1830), 16/28. јуна 1816. учествовао је у убиству владике Мелентија Никшића (1780–1816), у шабачком владичанском двору.³⁹ Као најпоузданији момци, Вуле и Петар су лежали испод ногу кнеза и кнегиње.⁴⁰

Од 1820. године Петар Лазаревић је члан Народне канцеларије у Београду, све до 1823. године, када је прешао у Карановац.⁴¹ Водио је рачуна о кнежевим стварима, јавним радовима, набавкама, слању и превозу грађевинског материјала, мајстора и занатлија у Крагујевац, о раду на везировим имањима и др.⁴² Крајем децембра 1820. примио је новац за плате кнезова, писара, момака и другог особља у Београду.⁴³ Деветог маја 1821. имао је да пошаље познатог Пешу Неимара у Крагујевац.⁴⁴ Две недеље касније, 23. маја, писано му „да спреми калфу берберског из Немачке, који се наводи код мајстора Нићифора, са свим његовим алатом”, јер је потребан кнезу.⁴⁵ Петог јуна 1821. Петар је имао да обезбеди кола бербер-мајстор Јовану „да превезе своју фамилију у Крагујевац”.⁴⁶ Опет се бавио питањима превоза 18/30. јуна, када је морао да обезбеди кола мауреру Мартину за превоз фамилије и алата у истом правцу.⁴⁷ Већ 1822. поменути берберин Нићифор Нинковић путовао је из Крагујевца за Београд и назад, а Петар му је био одређен за пратиоца.⁴⁸

Нема података како је Лазаревић дошао у сукоб са Костом Прапорчетом. Београдски кнезови су 11/23. јануара 1823. наложили својим кметовима да пресуде у њиховом спору и „ако се њи[х]овим пресуђењем не уравнију, да обе стране прате к нама са свој[и]м пресуђењем”.⁴⁹ Нема извора који говоре о коначном исходу овог случаја. Изгледа да је у то време дошло до Цукићевог преласка на нову дужност, у Карановцу.

Петар Лазаревић је прешао у Карановац у првој половини 1823. године. По сазнању да кнез Милош намерава да гради куће и калдрмише улице у Крагујевцу, у писму од 19/31. маја 1823. године, обећао је да ће му послати Гоге зидаре.⁵⁰ Неколико дана касније, 27. маја (8. јуна), јавља кнезу о радовима на карановачкој цркви које извршавају исти Цинцари, од којих је део упућен кнезу да се поведе око даљих послова.⁵¹ Већ 5/17. јуна, Лазаревић обавештава кнеза Милоша да је дошло до проблема са мајсторима око копања бунара, јер нису задовољни ценом, па иду да се жале кнезу.⁵² У писму од 31. јула (12. августа) 1823. године, истиче добар пријем послатог свештеника од стране Карановчана и моли кнеза да му пошаље мало новца за градњу амбара за смештај жита.⁵³ Пословима око зидања карановачке цркве кнез Петар се бавио и наредне године.⁵⁴

Кнез Васа Поповић је 29. јануара (10. фебруара) 1824. године јавио кнезу Милошу да је Лазаревић званично уведен у дужност подибарског кнеза, са седиштем у Карановцу.⁵⁵

Јанко Паунковић Бугарин и Лазаревић заједно јављају кнезу, 26. јуна (8. јула), да је спахија Исмаил-ага исплатио дуг спахији Хасану Аџићу.⁵⁶ О бекству кнежевог сеиза Ђорђа и Петра Крагујевчанина, кнез Петар је обавештен 7/19. августа 1824. „да би се настојало пофатати и везане послати ми их”. Исто треба да уради са свима који су без пасоша.⁵⁷

У септембру 1824. кнез Петар је најпре морао да наплати заостала дуговања у нахијама Пожешкој и Рудничкој, која су остала после смрти двојице погинулих трговачких ортака, Михаила Кујачића и Јоксима из Карановца.⁵⁸ Кнез га је

³⁶ Вук Караџић, *Историјски списи*, I, Сабрана дела Вука Караџића XV, Београд, 1969, 210, 212.

³⁷ Занимљиво је да и Пера Тодоровић у приповести „Грешна ноћ” наводи Петра међу онима који су пратили Павла Цукића до Рогаче, где је убијен. Пера Тодоровић, *Смрти Карађорђева*, Београд, 1984, 17–27.

³⁸ Од те године му се рачунала и државна служба. Бранко Перуничкић, *Чачак и Горњи Милановац 1815–1865*, 256, 257.

³⁹ Милан Ђ. Милићевић, *Поменик*, 103.

⁴⁰ Радосав П. Марковић, *Пишање престонице у Србији кнеза Милоша*, Београд, 1938, 15–16.

⁴¹ Бранко Перуничкић, *Београдски суд 1819–1839*, Београд 1964, 20.

⁴² Тихомир Р. Ђорђевић, *Архивска грађа за занатлије и еснафе у Србији од Другог устанка до еснафске уредбе 1847. год.*, Београд 1925, 7; Бранко Перуничкић, *Београдски суд 1819–1839*, 99, 134; Мирослав В. Спасић, *Први београдски двор Обреновића*, Београд 2004, 74–76.

⁴³ Мита Петровић, *Финансије и установе обновљене Србије*, II, Београд, 1898, 261.

⁴⁴ Тихомир Р. Ђорђевић, *Ibid.*, 7.

⁴⁵ *Item*, 7.

⁴⁶ *Item*, 7.

⁴⁷ *Item*, 8.

⁴⁸ Нићифор Нинковић, *Жизни описанија моја*, Београд, 1988, 144.

⁴⁹ Бранко Перуничкић, *Београдски суд 1819–1839*, 169.

⁵⁰ Данило Вуловић, *Ibid.*, 120.

⁵¹ *Item*, 121.

⁵² *Item*, 122.

⁵³ *Item*, 130, 131.

⁵⁴ *Класицизам код Срба*, II, *Грађевинарство*, Београд 1966, 155; Тихомир Р. Ђорђевић, *Ibid.*, 27; О овој цркви: Ненад Макуљевић, „Црква у Карановцу – задужбина кнеза Милоша Обреновића”, *Рудо Поље – Карановац – Краљево (од првих помена до Првог светског рата)*, Београд – Краљево, 2000, 283–293.

⁵⁵ Данило Вуловић, *Ibid.*, 137.

⁵⁶ Item, 151, 152.

⁵⁷ Василије Крестић, Никола Петровић, *Ibid.*, 20.

⁵⁸ Item, 47.

⁵⁹ Item, 61.

⁶⁰ Item, 65.

⁶¹ Радосав Марковић, *Крађујевачка нахија 1815–1839*, 324; Василије Крестић, Никола Петровић, *Ibid.*, 169, 170; Радомир Ј. Поповић, *Тома Вучић Перишић*, Београд 2003, 38.

⁶² Данило Вуловић, *Ibid.*, 166.

⁶³ Василије Крестић, Никола Петровић, *Ibid.*, 292.

⁶⁴ Item, 194, 195.

⁶⁵ Item, 196.

⁶⁶ Вук Караџић, *Историјски списи*, I, 156.

⁶⁷ Јоаким Вујић, *Путошествије по Србији*, Горњи Милановац, 2001, 95.

⁶⁸ Б. Перуничкић, *Чачак и Горњи Милановац 1815–1865*, Чачак 1968, 115.

⁶⁹ Бранко Перуничкић, *Београдски суд 1819–1839*, 22.

⁷⁰ *Класицизам код Срба, грађевинарство*, 180, 181; Миодраг Коларић, *Грађевине и грађевинари Србије од 1790 до 1839. године*, Зборник Музеја првог српског устанка, I, Београд 1959, 19.

⁷¹ *Класицизам код Срба, грађевинарство*, 179.

⁷² Мирослав В. Спасић, *Ibid.*, 79, 80.

⁷³ Милан Ђ. Милићевић, *Поменик*, 807–809; Милан Ђ. Милићевић, *Додатак Поменику*, 192.

⁷⁴ Миодраг Коларић, *Ibid.*, 17.

⁷⁵ Бранко Перуничкић, *Београдски суд 1819–1839*, 459–462.

⁷⁶ Букурешт-мала се наслањала на Варош-капију, нешто ниже према Сави. Бранко Перуничкић, *Београдски суд 1819–1839*, 12.

⁷⁷ Бранко Перуничкић, *Београдски суд 1819–1839*, 444.

⁷⁸ Ото Дубислав Пирх, *Путовање по Србији у години 1829*, Београд, 1983, 187, 189.

16/28. септембра обавезао да пази на жито које је чувао карановачки прота, јер је оно потребно кнезу.⁵⁹ Два дана касније, Лазаревићу је наређено да оде у село Лазац и тамо на лицу места провери да ли неке куће припадају лазачком спахији или конаревачком Исмаил-спахији.⁶⁰ Крајем 1824. године морао је да води рачуна о хватању завереника који су претили побуном у чачанском крају (Мрчајевци, Бресница, Бечањ), претходећи драматичној Ђаковој буни у смедеревском крају.⁶¹

У фебруару 1825. кнез Петар се сукобио са карановачким грађанима, што ће се у наредним годинама поновити неколико пута.⁶² Изгледа да се на тај случај односи део писма кнезу Васи Поповићу од 3/15. марта 1825. где се кнез слаже „како год он с њим буде уредио” у вези са Цукићем. Слично се понавља и у писму од 13/25. марта.⁶³ Очигледно је да је, и поред свих оптужаба, Цукић остао у Карановцу, али сукоби са околином нису престали. Педесет виђених Карановчана, трговаца и занатлија, 31. маја (12. јуна) 1826. године је потписало тужбу против њега и његовог шурака Симе Молеровића, жалећи се да трпе свакодневно вређање, проблеме у трговини и тврде да „ни у цркви мирни били нисмо” од ове двојице и зато су тражили да их кнез смени.⁶⁴ Четири дана касније, кметови Ковачког среза, пре свих кметови Ковача и Рибнице, жалили су се да им Карановчани секу шуму, али тврдећи да им од стране кнеза Петра „ништа кварно нема” и да немају примедбе на њега.⁶⁵ Кнез Милош је окривио карановачког проту да је подговорио Карановчане да се туже на свог кнеза Петра Лазаревића. Прота је због тога добио педесет батина, а сутрадан је пронађен обешен, наводно од срамоте. Вук сумња: „Но ја управо нисам могао дознати: или се заиста од срамоте обесио, или је Милош ноћу послао своје момке те га у то име обесили.”⁶⁶ Петра помиње у свом путопису Јоаким Вујић (1772–1847), 20–22. септембра 1826. (с. к.), будући да је одсео код његовог шурака Симе Молеровића.⁶⁷ У јануару 1827. помиње се у вези са нападом Петронија Величића из Каоне на трговца Мемеда Никшића.⁶⁸ Од 1828. до 2/14. марта 1831. године, Петар Лазаревић је управитељ српског дела београдске вароши, а уз то и члан Београдског суда (1830).⁶⁹

Као надзорник грађевинских радова (бина-емин) надзирао је градњу Љубичиног конака (1829–31)⁷⁰, као и радове на цркви Раковици⁷¹. Тада је срушен и један стари конак тзв. Петрова механа коју је купио кнез Милош (између 1815. и 1820. године). Ову зграду су звали Горњим конаком, што је уносило забуну међу каснијим истраживачима.⁷²

Под Цукићевим руковођењем, први пут су 15/27. фебруара 1830. зазвонила црквена звона старе београдске цркве, на запрепашћење Турака и на радост српског становништва.⁷³ С пролећа 1830. године отпочео је просецање и калдрмисање једне улице од Варош-капије до Палилуле. Том приликом је секао истурене плацеве, рушио страћаре, а увученим плацевима додавао земљиште. То је изазвало оштре протесте београдског везира, јер за те радове није постојало одобрење турске власти.⁷⁴ Односи са Турцима су тих дана били на ивици усијања. Сметали су им српски добоси и црквена звона; било је препада и убистава и пуно непроспаваних ноћи, али је какав-такав мир сачуван. То је свакако била и заслуга Петра Лазаревића.⁷⁵

Истовремено је бринуо о јавном моралу. У писму од 23. јула (4. августа) 1829. тражио је од кнеза Милоша упутство како да поступи са блудницама „које се налазе на Букурешт-мали”⁷⁶ и изван Варош-капије, 23. јула 1829. о блудницама „које су и бурдеље себи направиле, пак по сву ноћ са Турцима и топчијама ломе врат, кавге се догађају, ножевима се секу, као што се догодило пређе 5 дана”.⁷⁷

Приликом боравка у Београду, 1829. године, путописац Ото Дубислав Пирх (1799–1832) срео се са кнезом Петром Лазаревићем. Захваљујући њему сазнајемо да је Петар Лазаревић тада показао да уме да пева и свира гусле.⁷⁸

Из Београда је Лазаревић поново премештен у Карановац, по наредби кнеза Милоша од 2/14. марта 1831. године, у којој он наглашава да жели да се учини крај „злима и непоредцима” у последње две године у Подибру и Карановцу. Навео је да зна да је Петар њима повољан и „од кога се надам, да не само он неће у зла газити, но да ће и Вас свеколике од таква чувати, правога бранећи, а кривога казни предавајући”. Осим Подибра, Лазаревићу је припао под управу и Самаилски срез, док се тамо не изабере нови старешина.⁷⁹ Људи у Подибру су му изразили жељу да обавезу кулчења замене новчаним давањем, па је кнез Милош наложио кнезу Васи Поповићу да испита основаност њихових захтева и одобри их, што је Поповић и учинио, стављајући у обавезу Петру да прође по селима, упозна се боље са људима и попише све неправилности.⁸⁰

Кнез Милош је свом поверљивом старешини Петру Лазаревићу наменио улогу важног обавештајног извора, да би пратио збивања међу пашама око Скадра, Приштине, Призрена, Пећи, Ђаковице, Новог Пазара и Сјенице. То је било нарочито важно 1831. године, када је владала велика узнемиреност у турским областима, одметнутим од султана Махмуда II (1808 – 1839), нарочито у Босни и Херцеговини и на Косову. Да би сазнао потребне информације, Лазаревић се обраћао путујућим трговцима и занатлијама и другим поузданим људима. Таква опрезност била је разумљива и потребна да би се избегле све евентуалности око могућих упада Турака.⁸¹ У августу 1831. дочекао је бившег босанског везира, о чему је 20. августа (1. септембра) 1831. године писао кнезу Васи Поповићу.⁸²

Приватни писар капетана Петра Лазаревића био је извесни Антоније Ђурковић (Јурковић), који је у Србију прешао из Угарске, 20. маја (1. јуна) 1831. године. Почетком 1832. године молио је кнеза Милоша да му да посао у државној служби и да му одреди годишњу плату. У јулу исте године је и даље у капетановој служби.⁸³

После смрти кнеза Васе Поповића (почетком 1832. године), Лазаревић је имао обавезу да се побрине о попису покојникових ствари и пресељењу његове удовице Марте у Карановац.⁸⁴ Василијев син Стеван је у новембру 1833. пошао у школу у Крагујевцу (вероватно у Велику школу, која је тада премештена из Београда у Крагујевац). С њим је Петар послао и свог седмогодишњег сина Константина – Кочу, да би му правио друштво, јер није био дорастао за „високе науке”.⁸⁵

У мају 1832. године кнез Милош је наредио Петру да организује снабдевање султанове војске житом, брашном и храном. Кнез је 23. маја (4. јуна) забранио да Срби носе храну царској војсци даље од Пазара. Подибарски старешина је, уз овај посао, наставио своју обавештајну делатност.⁸⁶

Крајем 1832. године дошло је новог сукоба кнеза Милоша и Петра Лазаревића. Кнез је 12/24. децембра критиковао Лазаревићеву одлуку да сам постави Јовицу Пазарца за старешину у Горњем Ибру уместо Прибак(овић)а, чиме је прекорачио своја овлашћења. Посебно је нагласио: „Зар сам вас ја ту поставио, да својевољним постављањем старешина њини[x] повод дајете, да људе, кој[и] су се тек и једва наши назвали, огорчавате, и незадовољство међ њих сејете.” Запретио је свом старешини да ће га из Карановца послати у Горњи Ибар, ако не врати пређашње стање.⁸⁷ Неколико дана касније, кнез га је изгрдио због неуредних рачуна за жито и брашно, а још више због самовољног плаћања спахијама жита које је ношено царској војсци. Милош је закључио: „Признајте сами да вам је овај поступ⁸⁸ луд.”⁸⁹ Прибаковић је враћен на своје место. Ипак, до смене није дошло, па Лазаревић наставља да обавештава кнеза о збивањима у Пазарској нахији и редовним пословима и 1833. године. По кнежевом наређењу, морао је током фебруара 1832. да се са старешинама у Горњем Ибру договара о заједничкој од-

⁷⁹ Данило Вуловић, *Ibid.*, 285–286.

⁸⁰ *Item*, 288–290, 298.

⁸¹ *Item*, 307, 308, 311, 335, 336, 347–349, 352–356, 371, 372, 386–388.

⁸² Бранко Перуничкић, *Једно столеће Краљева 1815–1915*, Краљево, 1966, 40, 41.

⁸³ Данило Вуловић, *Ibid.*, 368; Бранко Перуничкић, *Чачак и Горњи Милановац 1815–1865*, 172.

⁸⁴ Данило Вуловић, *Ibid.*, 389–391, 395.

⁸⁵ *Item*, 446.

⁸⁶ *Item*, 391, 396–398, 400–404.

⁸⁷ *Item*, 410, 411.

⁸⁸ Поступ=поступак.

⁸⁹ Данило Вуловић, *Ibid.*, 411, 412.

⁹⁰ Item, 416–420, 423.

⁹¹ Данило Вуловић, *Ibid.*, 420–422, 425, 426.

⁹² Данило Вуловић, *Ibid.*, 424, 425.

⁹³ Данило Вуловић, *Ibid.*, 433–435.

⁹⁴ Данило Вуловић, *Ibid.*, 442, 443.

⁹⁵ Бранко Перуничкић, *Чачак и Горњи Милановац 1815–1865*, 210–212; Данило Вуловић, *Ibid.*, 368.

⁹⁶ *Устав Књажевства Србије*, Београд 2004, без нумерације.

⁹⁷ Б. Перуничкић, *Чачак и Горњи Милановац 1815–1865*, 249, 250, Барон Хердер је у Србији боравио и 1837. године, када је кнезу поклонио збирку минерала и руда које је прикупио, као први „музеум“.

⁹⁸ Бранко Перуничкић, *Чачак и Горњи Милановац 1815–1865*, Чачак, 1968, 256; Данило Вуловић, *Ibid.*, 520, 521.

⁹⁹ Радош Љушић, *Кнежевина Србија (1830–1839)*, Београд 1986, 311, 312.

¹⁰⁰ Кнежев дворуправитељ у Крагујевцу и државни саветник.

¹⁰¹ *Сећања Алексе Симића на књаза Милоша*, прир. Радош Љушић, Крагујевац, 1997, 60, 61.

¹⁰² Данило Вуловић, *Ibid.*, 536.

¹⁰³ *Новине србске*, 9, 4. марта 1839, 65.

¹⁰⁴ Радош Љушић, *Кнежевина Србија*, 443.

¹⁰⁵ *Новине србске*, 26, 17. јун 1839, 205; Вук Караџић, *Историјски списи*, II, Сабрана дела Вука Караџића XVI, Београд, 1969, 229.

¹⁰⁶ По Јеврему Обреновићу (1790–1856), брату кнеза Милоша и члану Првог намесништва (1839–1840).

¹⁰⁷ Радомир Ј. Поповић, *Ibid.*, 115.

¹⁰⁸ Радомир Ј. Поповић, *Ibid.*, 121, 122, нап. 88.

¹⁰⁹ Алекса Ивић, *Ibid.*, 91.

¹¹⁰ *Новине србске*, бр. 44, 31. октобар 1842, 351.

¹¹¹ По свему судећи, Стојан Јовановић је син београдског базрђанбаше Јована Шишмановића у браку са Пемом, која се у време синовљевог школовања помиње

брани од напада турских насилника и бунтовника.⁹⁰ Капетан Петар је отишао у Студеницу и одатле послао захтев Ејуп-паши да обузда бунтовне Турке у Новом Пазару. Ипак, за сваки случај дуж границе су постављене наоружане страже. Иза тога је и кнез Милош, преко Ејуп-паше, припретио пазарским Турцима да ће Срби, ако буду нападнути, „одма[x] на Пазар ударити, бунтовнике побити и варош спалити“.⁹¹ У току фебруара 1833. кнезу су стигле нове тужбе кметова из Подбарског и Моравског среза на зулум који трпе од њиховог старешине Петра Цукића: псовке, батине, нарушавање поседа, похаре, кулук (иако је он пре тога замењен новчаним давањем од једног гроша по пореској глави) и др. Поново се оптужује и Цукићев шурак, Сима Молеровић.⁹² Очигледно је да ни ова молба није уродила плодом. Унапређен је у чин потпуковника, а под његову власт је придодат и Крушевачки срез. Већ у мају 1833. године, Петар кнезу јавља о хватању политичких бунтовника у Пазарској нахији и шаље њихов списак.⁹³ Приликом оправке манастира Студенице, понестало је новца, па је 28. јула (9. августа) 1833. Петар, у име игумана Гавра, молио кнеза за зајам од 10 000 гроша за завршетак послова.⁹⁴ У време кризе око Мокре горе, марта 1834, кнежине Петра Цукића и Симеона Прокића остале су да пазе на Нови Пазар, да не би одатле дошао напад на Србију. Из Студенице је најпре 27. фебруара (11. марта) опширно известио кнеза о стражама на караулама и о раду обавештајаца у Пазару и Шаљи, док је о другом писму, 7/19. марта, објаснио разлоге због којих је преко ноћи одложио демобилизацију војске.⁹⁵

У току 1835. године, Петар Лазаревић је учествовао на Сртењској скупштини у Крагујевцу, када је донет Сртењски устав (14–16. фебруар).⁹⁶ Исте године је дочекао барона Зигмунда Аугуста Волфганга Хердера (Sigismund August Wolfgang von Herder, 1776–1838), геолога и шефа саксонског рудокопства (Oberberghauptmann), сина славног филозофа Johana Gotfrida Herdera (1744–1803). Хердер је 1835. пропутовао по Србију истражујући рудна налазишта.⁹⁷ Комисија за оцењивање чиновника је у септембру 1835. године, уз основне податке о Петру Лазаревићу, дала и констатацију о његовом раду: „способан, но непослушан суду и свом војеном началнику“.⁹⁸ Оваква оцена није утицала на његову даљу каријеру, јер га је кнез 1836. унапредио у чин пуковника.

Турци су 22. фебруара (6. марта) 1837. напали на српску караулу код Мрамора у Козничком срезу, испољавајући јасно територијалне претензије. Рањени су један Србин и два нападача. Кнез је оштро укорио српске пограничне власти, крушевачког окружног старешину Петра Лазаревића и старешину Козничког среза Чавића, због небудности, и издао им налог да не одступе „од праве границе наше ни једне стопе, и то за живот главе, докле год Вас стотина ту на месту не погине“. Тада се Лазаревићу лесковачки паша обратио писмом и молбом да кнез пошаље свог човека ради поновног утврђења границе. Кнез је послао свог „главног војног комисара“ Јована Вељковића, па је стање остало непромењено.⁹⁹ До нових неслагања са кнезом дошло је у мају 1837. године, па је привремено смењен са места начелника Крушевачког округа. У то време се одржавала Спасовска скупштина. Алекса Симић (1800–1872) касније је оптуживао кнеза Милоша да је хтео да искористи окупљени народ на скупштини да би се лишио непожељне старешинске опозиције, спремивши акт са таквим садржајем који је требало да буде прочитан. Уз то је спремио Арсу Андрејевића (1790–1842)¹⁰⁰ и Петра Цукића „да наговоре народ да одма[x] по прочитанију тога акта повичу на те старешине и да их поубијају камењем“. До тога није дошло, па је ова Симићева тврдња под знаком питања, али се не може искључити.¹⁰¹ Већ 7/19. јула 1837. године, Лазаревић је постављен на место исправника Крушевачког округа, што је доказ

да је повратио кнежево поверење.¹⁰² Указом од 25. фебруара (9. марта) 1839. постављен за крушевачког окружног начелника.¹⁰³ Настајао је да сузбије побуну крушевачког гарнизона у време Јованове буне, што јасно говори да се определио против свог дотадашњег заштитника, кнеза Милоша.¹⁰⁴ Учествовао је на скупштини у Београду у јуну 1839. године, где је прочитано његово писмо којим је оптуживао кнеза Милоша да је наговарао приштинског пашу да удари на Србију.¹⁰⁵ Током децембра 1839. године примио је Вучићево писмо, у коме га је он подсетио на збивања у јуну исте године и оптужио кнегињу Љубицу да ради на Милошевом повратку. Обавестио га је и о раду нове партије („јевремовци“¹⁰⁶) и о потреби да се на новој скупштини позову иста лица која су присуствовала летошњој скупштини. Тако је Вучић утврђивао свој положај и покушавао да придобије нове присталице.¹⁰⁷ Након доласка кнеза Михаила у Србију, у марту 1840. године, Вучић је предложио окупљеним чиновницима да се новоизабрани кнез одмах определи за једну од две партије: Вучићеву или Јевремову, наглашавајући да његова партија чува Устав, док га Јевремова подрива. Да би оставрио свој наум, предложио је образовање шесточлане делегације која би кнезу поднела такав предлог. Међу овом шесторицом био је и Петар Лазаревић. Тадашњи министар унутрашњих дела (1793–1858) предупредио је Вучићева настојања и издејствовао да се сви државни званичници закуну на верност кнезу Михаилу.¹⁰⁸

Лазаревић је све до 1842. године остао на месту окружног начелника у Крушевцу. У време Вучићеве буне био је на страни уставобранитеља.¹⁰⁹ После прерата 1842. „полковник и кавалер” Лазаревић је постао члан Државног савета, указом од 26. октобра (7. новембра) 1842. године.¹¹⁰

Почетком новембра 1842. откривен је већи покушај припремања буне у корист Обреновића, у организацији младог Стојана Јовановића Цукића¹¹¹, чија сестра Марија је била друга жена Петра Лазаревића. Иако је она била укључена у те припреме, то се није одразило на мужевљев положај, који је остао на месту саветника. И наредне године, Стојан је поновио свој очајнички покушај, али без успеха.

Према једном извештају, Турци су 1843. године напали села у Крушевачком округу, па је око шездесет кметова дошло у Београд да моле Петра Цукића да се врати у Крушевац и поврати им имовину, али он се оправдао новим именовањем и упутио их је на Вучића.¹¹²

Иако нешколован и неписмен, Петар Лазаревић је имао слуха за образовање своје деце, па је свог тринаестогодишњег сина Косту упутио да заврши гимназију у Бечу.¹¹³ Био је пренумерант за Вукове и остале књиге и савремене часописе, календаре и забавнике. Забележено је да је са осталим чиновницима и грађанима упутио прилог француском конзулу у Београду, за помоћ пострадалима у Гваделупу, 1843. године.¹¹⁴

Умро је 8/20. марта 1849. у Београду. Опело у Саборној цркви је одржао митрополит Петар Јовановић (1800–1864). Беседе су изговорили архимандрит Гаврило Поповић (1811–1871) и млади Јован Ристић, тада „први превасходни” међу лицејцима, који је том приликом напоменуо да звона што потресају ваздух над Београдом тим својим гласима причају ко је био Петар Лазаревић Цукић. На последњи испраћај су дошли кнез Александар и кнегиња Персида, као и бројни чиновници.¹¹⁵

Петар Лазаревић се женио два пута. Женидбом са Аном, ћерком војводе Петра Николајевића Молера, као да је поново повезао свог поочима Павла Цукића и Молера, који су били велики пријатељи и бунтовници, посебно од заједничког тамновања у Београдској тврђави, почетком 1813. године, и боравка у емиграцији између 1813. и 1815. године. Случај је хтео да потомак две знамените породице почне живот као Константин Лазаревић, а у историји остане познат као Ко-

као „трговачка удовица”. Он није Цукић ни по рођењу ни по пореклу, већ зато што је по зету Петру Стојану је често називан Цукићев, Цукић.

Стојан је рођен око 1818. године у Београду, где је са осредњим успехом учио основну школу и кренуо у Велику (Вишу) школу, школске 1830/31. године, с којом је прешао у Крагујевац (шк. 1833/34) и завршио је 1836. године. У Панчеву је научио немачки језик. Каријеру је отпочео у Крушевцу, као срески писар. Послат је са првом групом државних питомаца (Димитрије Црнобарац, Филип Христић, Коста Магазиновић) у Беч 1839. године, да би неко време провео и у Паризу. Истицао се као жестоки противник Томе Вучића Перишића, па је после Вучићеве буне (1842) остао без стипендије, тако да се у септембру 1842. вратио у Београд. Према једном савременику, неколико пута се спремао да убије Вучића. Налазио се на челу обреновићевских агитација и завере (1842–1844), од којих је посебно била важна Катанска буна (1844), у којој је погинуо 25. септембра (7. октобра) 1844, у Доњој Буковици код Ваљева. Написао је приручник „Француска граматика за оне који, без помоћи учитеља, хоће да уче француски језик” (1844), са посветом кнезу Михаилу.

Милан Ђ. Милићевић, *Поменик*, 213–215; Сретен Л. Поповић, *Путовање по Новој Србији (1878 и 1880)*, Београд, 1950, 153, 154; Слободан Јовановић, *Уставобраници и њихова влада*, 73; Јован Милићевић, „Историја Катанске буне (Србија 1844. г.)”, *Друштвене појаве у Србији XIX века*, Београд 144–211; Исти, *Обреновићевске завере на почету уставобранићеског режима 1842–43. године*, нав. зборник, 68–91.

¹¹² Петар В. Крстић, *Пречани и Шумадинци. Теодор Павловић и „Сербске народне новине” о Кнежевини Србији (1838–1848)*, Београд – Нови Сад 1996, 38, нап. 209.

¹¹³ Јован Милићевић, „Прва група србијанских студената, државних питомаца школованих у иностранству (1839–1842)”, *Друштвене појаве у Србији XIX века*, Београд, 2002, 30–45.

¹¹⁴ *Новине србске*, бр. 36, 5. мај 1843, 144.

¹¹⁵ Милан Ђ. Милићевић, *Поменик*, 810.

¹¹⁶ Након гимназије у Бечу, почео је студије државних наука, које је наставио у Хајделбергу, по камералистичком концепту, у којем је централни део представљао економија. На њега је пресудно

утицао професор Карл Рау. Стекао је докторат филозофије 1848. и вратио се у Србију, да предаје Народну економију на Лицеју. Кратко време ће бити ректор Лицеја (1851), а исте године ће објавити свој уџбеник економије, први у српској економској науци, који ће довршити 1862. и 1863. године. Од 1851. до 1853. секретар је у Министарству просвете, а од 1853. до 1856. још једном је на Лицеју. Од 1856. до 1858. начелник је у Министарству иностраних дела, а 1858/59. српски представник у Дунавској комисији у Бечу. Стваралачки врхунац постиже током друге владе кнеза Михаила (1860–1868), којем је био један од најоданијих људи. У влади Филипа Христића био је помоћник министра финансија, а од 1861. до 1868. у владама Илије Гарашанина (1861–1867) и Николе Христића (1867–1868), министар финансија и заступник министра просвете и црквених дела. Између осталог, тада је реформисао школство, Лицеј претворио у Велику школу (1863), основао Управу фондова (1862), успоставио Српско учено друштво (1864), увео у оптицај први српски динар (1868). Био је веома активан у раду Првог београдског певачког друштва. После убиства кнеза Михаила био је министар на расположењу, па је 20. септембра (2. октобра) 1869. послат за дипломатског агента у Букурешт. Од 1873. члан је Државног савета. Из Букурешта је премештен у Беч, 31. маја (12. јуна), у истом својству. Ту је дочекао проглашење независности Србије (1878) и своје именоване за ванредног посланика. Али ту је и умро, од туберкулозе, 5/17. марта 1879. године, у 53-ој години. Сахрањен је у Београду, десет дана касније. Љиљана Бранковић, „Коста Цукић”, *Идеје и покрети на Београдском универзитету од оснивања до данас*, књ. 1, Београд, 1989, 27–38; Димитрије Боаров, *Апостоли српских финансија*, Београд, 1997, 7–26; Милан Ђ. Милићевић, *Поменик*, 799–802; Лазар Пејић, *Ушлицај Берлинског конгреса на економску мисао Србије и Аустро-Угарске, са посебним освртом на проблеме економске политике и привредног развоја Србије*, *Balkanica IX*, Београд, 1978, 333–375; Слободан Јовановић, *Друга влада Милоша и Михаила*, *Сабрана дела Слободана Јовановића 3*, Београд, 1990, 398.

¹¹⁷ Милан Ђ. Милићевић, *Поменик*, 802.

¹¹⁸ Завршио је Војну школу у Београду (1851–1856) и у њој предавао гимнастику шк. 1858/59. го-

ста Цукић. Родио се 13/25. априла 1826. године у Карановцу. Његов живот је крунисан значајним доприносима српској економији, култури и политици.¹¹⁶ Стрпљив, поштен, неуобичајено скроман, остао је у сенци, осим у ускостручним круговима. Низак растом, кратковид, био је идеалан пример савршеног администратора, како га је назвао Слободан Јовановић, „маниак канцеларијског рада”, који ради од јутра до мрака, озбиљно, стручно, без роптања у јавности. По опису Милана Ђ. Милићевића, „Цукић је био од средњих људи, ситних костију, сух, црн, нос а крива, очију избуљених, вида кратка, због чега је увек носио наочаре. У оделу и свему држању био је врло чист и уредан”.¹¹⁷

У браку са Маријом, сестром Стојана Јовановића, из Београда, Петар Цукић је, по досадашњим сазнањима, имао Лазара (умро 1872)¹¹⁸ и Јелисавету – Цају (1847–1915), удату за Милана А. Петронијевића.¹¹⁹

Dejan Obradović

ON A GODFATHER RELATION BETWEEN
THE OBRENOVICS AND THE CUKICS

Summary

The contacts between Cukić and the ruling Obrenović's family started in the First Uprising, when both families appeared in Serbian history. Until 1810, Prince Miloš was in the shadow of his step-brother Milan (around 1770-1810), but he had already been noticed in fights. Pavle Cukić from Krčmar was a duke, and his brother, Živan, was a captain. In the Second Uprising, both Miloš and Cukić tended to become masters, which Miloš managed to do in 1817, by a more adroit policy and after a series of political murders, among which Pavle was killed. Five years later, Živan was killed, too. Since then, the relationship with the Cukićs changed as they lost their heads because of the death of the third brother, Marinko, who died around 1823. Dealing with trade was allowed to Pavle's son, Uroš, and Marinko's son, Janko, who became one of the most famous prince's trade partners, and their connections were even strengthened by their godfather relation (1837). Uroš again fell out of favour, but under the rule of Prince Aleksandar he became the Head of the Lepenica District, while his cousin, Vasilije, was the District Chief in the districts of Koznik, Studenica and Jasenica.

During the first rule of Prince Miloš, the Prince's almost infinite trust was enjoyed by Pavle's adopted son, Petar Lazarević from Stopanja near Trstenik (1795-1849), who was the town head in Karanovac (Kraljevo) and Belgrade, then the Head of the Kruševac District, the region in which Pavle Cukić had stayed. Under the rule of the Defenders of the Constitution, he became a governmental counsellor, although his brother-in law, Stojan Jovanovic Cukić (1818-1844) was the main organizer of plots and rebellions for the sake of the Obrenovics. Petar was the father of a new family line of the Cukićs, among which the outstanding one was Kosta (1826-1879), the economist, politician and reformer of education. He started his career in 1848 under the rule of Prince Aleksandar Karadjordjević, but his creative apex was during the second rule of Prince Mihailo Obrenović (1861-1868).

дине. У Шапцу, слободном од Турака, 8/20. априла 1867. године, извршио је смену војске. Доспео је до чина пеш. капетана. Умро 11/23. јуна 1872. године, после дужег боловања.

Споменица седамдесетогодишњице Војне Академије 1850–1925, Београд 1925, 269; Милоје Пршић, *Стварање и развој војног школства у Србији од 1830. до 1919. године*, Зборник ИМС 29/30 (1995–1996), Београд 1998, 86; *Српске новине*, бр. 73, 20. јун 1872, 431.

¹¹⁹ Милан Петронијевић (1831–1914) син је уставобранитељског првака и намесника Аврама Петронијевића. Студирао је права у Минхену и Хајделбергу. Од 1853. до 1860. године, са прекидима, био је на месту капућехаје (заступника) у Цариграду. Од 1860. до 1864. помоћник је министра иностраних дела, а 1868. и министар. Седамдесетих година је конзул у Румунији. Пензионисан је 1897. године, као потпредседник Државног савета. У првом браку је био са ранопретринулом Клеопатром (1835–1855), ћерком кнеза Александра Карађорђевића. У браку са Маријом Цукић је имао јединца Милоша (1869–1923), који је постао секретар краља Александра Обреновића. Поново су се укрестили путеви Цукића и породице Пироћанац, јер се Милош оженио Анђелијом (1882).

